

EDUCAȚIA

VALORI, FUNDAMENTE, DIRECȚII DE EVOLUȚIE

Ghid pentru studenții – viitori profesori

EDITURA UNIVERSITARĂ
București

CUPRINS

Introducere	7
1. Despre profesia didactică și despre a fi profesor, astăzi... ..	11
2. Educația – delimitări conceptuale, caracteristici generale, perspective de abordare.....	34
3. Funcțiile educației: clasificare și analiză	48
4. Problematika educabilității. Factorii dezvoltării personalității: ereditate, mediu, educație, sine – interdependența lor. Puterea și limitele educației	63
5. Formele educației – note definitorii, conexiuni, posibilități de optimizare.....	74
6. Dimensiuni ale educației: educația intelectuală, educația morală, educația estetică, educația profesională, educația fizică	87
7. Educația pentru dezvoltare durabilă. Noile educații - răspunsuri la problematika lumii contemporane.....	106
8. Educația – direcții de evoluție: educația permanentă, autoeducația	124
9. Educația digitală – educația pentru o eră digitală	153
10. Sistemul de învățământ din România. Alternative educaționale	177
11. Medii educaționale (familia, școala, biserica, mass-media) – elemente de specificitate și interacțiuni	202

1. DESPRE PROFESIA DIDACTICĂ ȘI DESPRE A FI PROFESOR, ASTĂZI...

Ce și cum vei învăța?

- ✓ vei explora aspecte specifice profesiei didactice;
- ✓ vei înțelege și vei aprecia importanța socială a profesiei didactice;
- ✓ vei identifica exigențe specifice și provocări asociate profesiei didactice;
- ✓ vei analiza profilul profesional al cadrului didactic din învățământul preuniversitar, prin raportare la domeniile de competență circumscrise;
- ✓ vei argumenta relevanța competențelor profesionale ale cadrului didactic, valorificând propria experiență educațională.

Care sunt principalele repere conceptuale?

- ✓ profesia didactică;
- ✓ vocație pedagogică;
- ✓ profilul profesional al cadrului didactic din învățământul preuniversitar;
- ✓ competențe profesionale.

Ce rezultate ale învățării vei obține?

- ✓ cunoștințe despre profesia didactică și despre profilul profesional al cadrului didactic din învățământul preuniversitar;
- ✓ abilități de analiză, sinteză, capacitate de argumentare, gândire critică;
- ✓ atitudine reflectivă asupra profesiei didactice și exigențelor specifice acesteia;
- ✓ valori și atitudini integrate în structura competențelor profesionale asociate statutului de cadru didactic.

Să începem povestea noastră despre educație cu o incursiune în „universul” profesiei didactice, în lumea celor care aleg să practice această profesie – cadrele didactice. Vă adresăm, așadar, invitația de a reflecta împreună la ceea ce mai înseamnă, astăzi, profesia didactică.

Reflecție dirijată:

Priviiți imaginea de mai jos și încercați să găsiți un răspuns potrivit următoarelor interogații:

De ce credeți că aisbergul a fost asociat, rând pe rând, cu profesia didactică, profesorul și elevii/educabilii?

Cum decriptați metafora aisbergului în fiecare dintre cele trei situații?

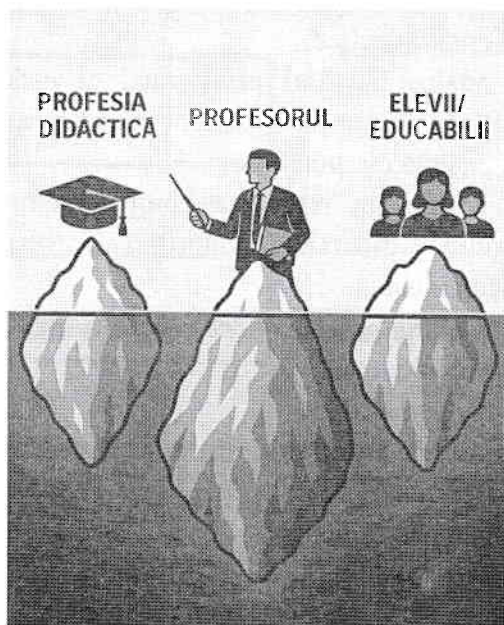

Fig. nr. 1. Metafora aisbergului

Sursa: OpenAI, 2025

Lecturați, în continuare, și câteva posibile răspunsuri.

Un prim aisberg este asociat cu profesia didactică pentru că, știți deja sau veți constata, într-un anumit mod percepem, din exterior, atributele acestei profesii, specificul și cerințele ei de exercitare și mult

mai profunde și „adânci” sunt resorturile care ne determină pe unii dintre noi să o alegem. De asemenea, nebanuite pot fi și satisfacțiile, provocările sau chiar riscurile ce o însoțesc, uneori.

Cel de-al doilea aisberg este „rezervat” profesorului. Și în acest caz, este foarte simplu de observat, la suprafață, partea frumoasă și relativ simplă, ar spune unii, a misiunii sale, dar „apele”, chiar și limpezi fiind, ascund investiții constante de cunoștințe, de afecțiune, de efort, de timp, de renunțări și sacrificii neștiute de nimeni, poate... Pentru că „haina” de profesor o porți oriunde și îți asumi acest lucru!

Al treilea aisberg ar fi putut fi, de fapt, primul. Sunt copiii, adolescenții, tinerii, ai căror „talanți”, trebuie ca tu, profesorul, să-i descoperi, să-i ajuți să îi valorifice maximal, susținându-i și înconjurându-i cu grijă și afecțiune, astfel încât fiecare să înflorească, să crească, să aibă șansa unei vieți împlinite și prospere.

Repere teoretice

Ne-am putea imagina o lume fără educație, fără școală, fără profesori?!

Oare cât din ceea ce suntem, din ceea ce vom deveni fiecare dintre noi, dar și din ceea ce este și va deveni lumea în care trăim se datorează profesorilor și, respectiv, profesiei didactice?

Personalitatea fiecăruia dintre noi s-a construit prin raportare la modelele umane și profesionale autentice promovate de profesorii noștri. Imaginea asupra lumii, modul în care o reflectăm, ceea ce credem despre noi înșine – imaginea de sine -, modul în care gândim, simțim, acționăm, atitudinile și convingerile noastre, comportamentele pe care le manifestăm, modul în care comunicăm și relaționăm cu ceilalți etc., toate acestea înseamnă, deopotrivă, *educație, școală, profesori*.

Educația este procesul prin intermediul căruia fiecare ființă umană este ajutată să se dezvolte, să se construiască pe sine, să devină un om bun, cu simț civic, un om al cetății, un specialist cu solide competențe profesionale, un om echilibrat, un Om întreg. Apreciem, parafrazându-l pe Daniel David, că educația trebuie să fie prioritatea zero a unei țări, pentru că fără o educație adecvată, ratăm activarea potențialului personal al oamenilor și nu producem resursa umană de calitate necesară progresului social,

economic, cultural etc., generând astfel un impact negativ atât asupra bunăstării personale a oamenilor, cât și a țării (2025, p. 3).

Cei chemați să-și asume această misiune și să o ducă la bun sfârșit, cu responsabilitate și profesionalism, sunt profesorii. Prima lor „datorie” este de a alege să-și exercite profesia ca urmare a unei vocații, conștienți fiind de importanța socială majoră a muncii educaționale, de faptul că „așa cum arată astăzi școala, așa va arăta mâine țara”, după cum afirma Spiru Haret, fost Ministru al Educației și poate cel mai mare reformator al școlii românești din secolul al XIX-lea.

Viitorul se construiește începând de pe băncile școlii, prin grija, dedicarea, investiția de cunoștințe, abilități, atitudini, valori ale celor care slujesc această instituție și se angajează în procesul complex de educație a copiilor, de însoțire a lor pe „drumul” creșterii și dezvoltării personale.

Poate că aceasta este cea mai mare provocare pentru cei care se gândesc încă dacă vor opta pentru profesia didactică: a alege să fii parte din construcția unor „viitori posibili” pentru generații și generații de copii și tineri și, deopotrivă, pentru o țară întreagă!

A alege – astăzi - să fii profesor implică nu numai conștientizarea importanței sociale și a rolurilor complexe asociate profesiei didactice în secolul XXI, ci înseamnă a te cunoaște și a te înțelege pe tine, așa cum ești acum, dar anticipând nevoia presantă de a te îmbunătăți continuu, pentru că ai această responsabilitate pentru copiii, pentru tinerii cărora le ești model; a înțelege și a decifra lumea în care trăiești și cea la a cărei construcție vei contribui, cu tot ceea ce presupune dinamica și transformarea ei; a-i înțelege și a-i vedea pe copiii și tinerii de astăzi în „oglinzile” potrivite, chiar dacă uneori sunt incomode și pare că secole întregi despart lumea ta de lumea lor...

Și după ce vei fi făcut toate acestea, neobosit să o iei de la capăt, căci nimeni și nimic nu stă pe loc: schimbarea continuă, alertă, este, se pare, singura constantă a lumii în care trăim. O lume al cărei echilibru însă, tu, profesorul, trebuie să fii cel care îl creează constant pentru cei ce-ți sunt ucenici: echilibrul între minte și inimă, echilibrul între inteligența umană și cea artificială, între a transfera valori autentice și cunoștințe robuste, a forma capacități cognitive, abilități emoționale, atitudini și comportamente pozitive, pe de o parte, și a permite educabililor să utilizeze, în procesul de

învățare, „uneltele” timpului lor, respectiv instrumentele și resursele digitale.

Deși este un truism faptul că profesia didactică are o importanță socială majoră, asistăm astăzi, în România, dar și în multe alte țări din Europa și din lume, la un declin evident al atractivității sale, atât în rândul potențialilor aspiranți la statutul de profesori - studenții -, cât și în rândul celor ce o practică, fie că se află în primii ani de carieră didactică sau au acumulat deja suficientă experiență la catedră.

Pentru a concentra într-un posibil „portret” ceea ce ar trebui să reprezinte profesia didactică, apelăm la studiul TALIS 2018: *Teachers and School Leaders as Lifelong Learners* (vol. 1) (2019, p. 26), care o definește prin prisma a cinci piloni:

1. *baza de cunoștințe și competențe*, care include cunoștințe comune și specializate, precum și standarde pentru accesul la profesie și dezvoltarea unor competențe specifice prin formare inițială și dezvoltare profesională continuă;
2. *statutul și poziția profesiei*, reflectate prin standardele etice așteptate de la profesioniști, sentimentul de împlinire intelectuală și profesională, regulamente și proceduri specifice aplicabile predării (cum ar fi structuri de recompensare competitive, la egalitate cu standardele profesionale și oportunități de progres în carieră);
3. *controlul colegial*, care se bazează pe comunități profesionale autoreglementate, ce oferă posibilități de colaborare și feedback colegial pentru a consolida practicile profesionale și identitatea colectivă a profesiei;
4. *responsabilitatea și autonomia*, reflectate prin gradul de autonomie și leadership de care se bucură profesorii și liderii școlari în munca lor zilnică, pentru a lua decizii și a aplica „judecata” de specialitate, precum și pentru a informa dezvoltarea politicilor la toate nivelurile sistemului, astfel încât profesionalismul să poată crește;
5. *prestigiul perceput și valoarea socială a profesiei*.

Pentru a consolida fiecare dintre acești piloni ai profesiei didactice, investițiile în formarea inițială și continuă a profesorilor sunt esențiale. Numai astfel putem îmbunătăți eficiența și calitatea procesului educațional, putem construi un sistem educațional performant, în cadrul căruia să își exercite profesia dascăli cu vocație, dedicați copiilor și școlii, deopotrivă.

Profesia didactică – între provocări și motivație – vocație

Deși încă este o profesie respectată, cu un prestigiu social crescut în multe țări din lume, nu același lucru putem afirma despre profesia didactică, atunci când ne raportăm la ce se întâmplă în România și la alte țări din Uniunea Europeană, unde imaginea publică a profesiei didactice și valoarea ei socială au cunoscut un regres evident și, nu de puține ori, o serie de aspecte care reprezintă tot atâtea provocări pentru decidenții din domeniul educațional și, deopotrivă, pentru profesori, au avut „rolul” lor în acest sens. Fără o inventariere exhaustivă a acestora, pe baza analizei unor studii, rapoarte și cercetări relevante pentru această problematică (David, 2025; European Commission / EACEA / Eurydice, 2023; Comisia Europeană / EACEA / Eurydice, 2022; European Union, 2013; Nedelcu, Ciolan, 2010), menționăm câteva dintre cele mai importante și vizibile probleme, îndemnând la reflecție și acțiune:

- ❖ subfinanțare cronică a sistemului de învățământ,
- ❖ atractivitate scăzută a profesiei didactice,
- ❖ interes redus pentru dezvoltarea unei cariere în învățământ,
- ❖ deteriorare a condițiilor de muncă ale cadrelor didactice,
- ❖ salarii relativ mici în comparație cu cele acordate altor profesii intelectuale,
- ❖ cadrele didactice – o categorie socio-profesională aflată într-un accentuat proces de îmbătrânire,
- ❖ deficit de profesori, în special pentru anumite discipline de studiu (Fizică, Chimie, Biologie, Matematică etc.),
- ❖ distribuție inegală a cadrelor didactice (prin raportare la zona – favorizată sau defavorizată – în care se află instituția de învățământ),
- ❖ rată crescută de părăsire a profesiei didactice,
- ❖ dificultăți în menținerea cadrelor didactice în sistemul de învățământ,
- ❖ pregătire carențială pentru profesia didactică,
- ❖ numărul redus de studenți înscriși la programele de formare psihopedagogică,
- ❖ dificultăți în menținerea studenților în cadrul programelor de formare psihopedagogică/rată ridicată de abandon universitar și/sau de abandon al programului de formare psihopedagogică,

- ❖ rată scăzută de „intrare” în profesie a absolvenților programelor de formare psihopedagogică,
- ❖ calitate nesatisfăcătoare a procesului de învățământ,
- ❖ rată crescută a analfabetismului funcțional,
- ❖ rată crescută a abandonului școlar, respectiv a părăsirii timpurii a școlii,
- ❖ procent crescut al elevilor/absolvenților învățământului preuniversitar cu un nivel scăzut al competențelor academice,
- ❖ accentuare a fenomenului de bullying, precum și a violenței școlare etc..

Cu toate aceste probleme care impactează, în sens negativ, profesia didactică, cu dificultățile majore întâmpinate în demersul de a-i determina pe tinerii cei mai bine pregătiți din licee și universități să aleagă profesoratul, rămân încă motivații consistente pentru o astfel de opțiune, și anume aceea de a deveni profesor – făuritor de Oameni.

Investigarea motivațiilor celor care au ales să devină profesori se poate dovedi o acțiune necesară, în special pentru decidenții din domeniul educației, pentru a identifica acele elemente apreciate ca fiind puncte forte ale profesiei didactice și a le valorifica, ulterior, în procesul de promovare a profesiei, de selecție și de pregătire a viitorilor profesori, precum și în elaborarea unor politici specifice privind profesorii.

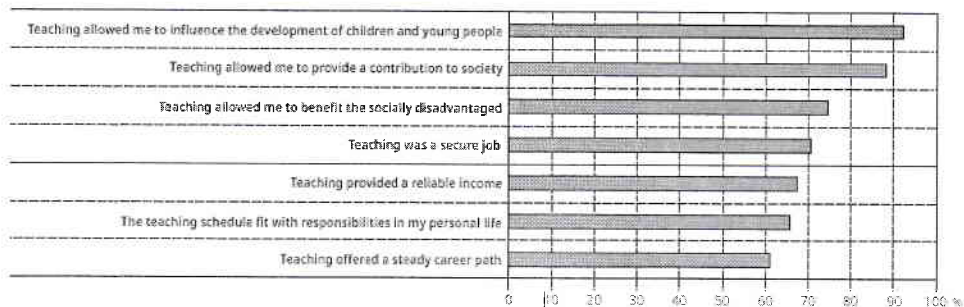
În studiul *TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners* (2019, p. 123), una dintre problemele abordate este tocmai aceasta: motivația de a deveni profesor. În acest sens, chestionarul administrat profesorilor a integrat șapte factori circumscriși motivației pentru o carieră în învățământ, după cum urmează:

- profesia didactică mi-a permis să influențez dezvoltarea copiilor și tinerilor;
- profesia didactică mi-a permis să am o contribuție în societate;
- profesia didactică mi-a permis să ajut persoanele dezavantajate social;
- profesia didactică era un loc de muncă sigur;
- profesia didactică asigura un venit stabil;
- programul de predare se potriveau cu responsabilitățile din viața personală;
- profesia didactică asigura o carieră stabilă.

Distribuția răspunsurilor este prezentată în următoarea figură:

Figure I.4.1 Motivations to become a teacher

Percentage of lower secondary teachers who report that the following elements were of "moderate" or "high" importance in becoming a teacher (OECD average=31)

Values are ranked in descending order of the importance of the motivation for becoming a teacher.

Source: OECD, TALIS 2018 Database, Table I.4.1.

StatLink <http://dx.doi.org/10.1787/888933592475>

Fig. nr. 2. Motivația de a deveni profesor

Sursa: TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners (OECD, 2019, p. 124)

Astfel, cele mai importante motivații raportate de profesori (OECD, 2019, p. 123) se referă la un anumit sentiment de autoîmplinire generat de serviciul public pe care îl oferă: aproximativ 90% dintre profesori au apreciat ca având o importanță moderată spre ridicată faptul că „profesia didactică le-a permis să influențeze dezvoltarea copiilor și tinerilor” (92%) și „profesia didactică le-a permis să aibă o contribuție în societate” (88%).

Raportându-se la măsura în care „profesia didactică/predarea permite ajutorarea persoanelor dezavantajate social”, 75% dintre respondenți au declarat că acesta a fost un factor motivant de importanță moderată sau ridicată pentru decizia lor de a alege cariera didactică.

Opțiunile profesorilor pentru factorii asociați aspectelor de ordin economic și condițiilor de muncă specifice profesiei didactice au fost mai puțin consistente. Astfel, 61% dintre profesorii din OECD au considerat că alegerea lor a fost influențată de faptul că „profesia didactică asigura o carieră stabilă”; „programul de predare (de exemplu, ore, concedii, posturi cu jumătate de normă) se potrivește cu responsabilitățile din viața personală” a reprezentat o motivație pentru 66% dintre respondenți; „profesia didactică asigura un venit stabil” a înregistrat un procent de 67%,

LRPIS | Wokro
books

Iar „profesia didactică era un loc de muncă sigur” – s-a constituit în factor motivant pentru decizia de a deveni profesor, pentru 71% dintre participanții la acest sondaj (Fig. nr. 2).

În concluzie, studiul TALIS 2018 (OECD, 2019, p. 122), care a vizat țările și economiile OECD participante la *Sondajul Internațional privind Predarea și Învățarea*, evidențiază faptul că aproximativ 90% dintre profesori au apreciat că oportunitatea de a influența dezvoltarea copiilor și de a avea o contribuție în societate reprezintă o motivație majoră pentru exercitarea profesiei didactice. Un procent de 60% până la 70% dintre profesori au afirmat că aspectele de ordin financiar și condițiile de muncă specifice profesiei didactice au avut un impact asupra deciziei lor cu privire la cariera didactică, dar această pondere a fost mai mare în țările în care valoarea socială a profesiei didactice este recunoscută, profesorii fiind foarte apreciați în societate, iar statutul lor economic depășindu-l pe cel al altor profesii.

Analiza opțiunilor înregistrate la acest sondaj, în special dacă plasăm „lupa” pe primele trei alegeri ale profesorilor respondenți, ne determină să afirmăm că factorul major care „explică” aceste răspunsuri, este *vocația pedagogică*. Profesia didactică implică, înainte de orice, *vocație*; este o alegere care demonstrează altruism, generozitate, iubire față de semenii, empatie, devotament, responsabilitate etc., iar toate aceste calități, atitudini, valori sunt infuzate, de altfel, în primele trei posibilități de răspuns care au înregistrat cele mai mari procente, respectiv: „profesia didactică mi-a permis să influențez dezvoltarea copiilor și tinerilor”; „profesia didactică mi-a permis să am o contribuție în societate”; „profesia didactică mi-a permis să ajut persoanele dezavantajate social”.

Așadar, dacă ne dorim să dăm o *creștere bună* copiilor, să le asigurăm o educație de calitate, atunci ne trebuie mai întâi alți profesori, *profesori cu vocație*, „al cărei semn sigur este întâi de toate iubirea de copii (...)” (Mehedinți, 1992, p. 181).

Profesorul bun, care, în opinia noastră, nu poate fi decât profesorul cu vocație pedagogică, este un lait-motiv în discursurile despre educația de calitate, despre școală, în general, cât și în politicile educaționale implementate în România sau în alte țări.

Rezultatele unei cercetări realizate în cadrul proiectului *Școala așa cum este* (2010, p. 20), confirmate, de altfel, și de alte studii axate pe aceeași